

บทสรุป แนวนโยบาย และข้อเสนอแนะ

ในปัจจุบัน รัฐต้องใช้งบประมาณแผ่นดินเป็นจำนวนมากในการจัดบริการการศึกษา ระดับอุดมศึกษา ซึ่งส่งผลให้อัตรากำลังตอบแทนที่ผู้เรียนได้รับมีค่าสูงกว่าอัตรากำลังตอบแทนที่สังคมได้รับ ทั้งนี้เนื่องจากผู้เรียนรับภาระในการศึกษาของตนเองน้อย จึงได้มีแนวนโยบายให้สถาบันอุดมศึกษาจัดเก็บค่าธรรมเนียมและค่าเล่าเรียนเพิ่มขึ้น เพื่อบรรเทาภาระด้านงบประมาณของรัฐ แต่แนวทางดังกล่าวอาจมีผลให้ผู้ที่มีความสามารถในการเรียนแต่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีถูกปิดกั้นโอกาสที่จะศึกษาต่อ ดังนั้นสถาบันการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงจำเป็นต้องจัดเตรียมมาตรการสำหรับให้ความช่วยเหลือแก่นักศึกษาเหล่านั้น

การศึกษาในครั้งนี้นอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แหล่งที่มาของทรัพยากรทางการเงินของนิสิตตลอดจนความต้องการแหล่งเงินทุนแหล่งใหม่ เพื่อเป็นแนวทางในการวางนโยบายด้านแหล่งเงินทุนสำหรับนักศึกษาแล้ว ยังได้วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษา รวมทั้งการประมาณความต้องการ ทั้งนี้เนื่องจากสินเชื่อเพื่อการศึกษาเป็นแหล่งเงินทุนอีกแหล่งหนึ่ง ซึ่งสามารถช่วยให้นักศึกษาที่มีปัญหาด้านการเงินมีโอกาสที่จะศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาได้ โดยกำหนดให้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นพื้นที่การศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม จำนวน 500 ชุด ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถาม คือ นิสิตปัจจุบัน จาก 15 คณะ จำนวนตัวอย่างในแต่ละคณะคำนวณจากสัดส่วนของนิสิตในคณะต่อจำนวนนิสิตทั้งหมด ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษา ได้ใช้แบบจำลองโลจิสติกในการอธิบายผลของตัวแปรต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ รายได้รวมของครอบครัว รายได้ที่ได้คาดว่าจะได้รับหลังจบการศึกษา การใช้แหล่งเงินทุนจากภายนอกครอบครัว ค่าใช้จ่าย อัตราดอกเบี้ย ระยะเวลาปลอดหนี้ และระยะเวลาในการผ่อนชำระคืน

สรุปผลการศึกษา

แหล่งที่มาของเงินทุนที่นิสิตใช้ จากการศึกษา สามารถสรุปลักษณะของแหล่งเงินทุนที่นิสิตใช้ได้ 3 แหล่ง คือ

1. แหล่งเงินทุนจากภายในครอบครัว เช่น เงินจากบิดาและ/หรือมารดา พี่น้องญาติ เป็นต้น
2. แหล่งเงินทุนจากภายนอกครอบครัว เช่น รายได้จากการทำงาน ทุนการศึกษา และการกู้ยืมจากธนาคาร เป็นต้น
3. แหล่งเงินทุนจากภายในและภายนอกครอบครัวประกอบกัน เช่น การใช้เงินทุนจากบิดาและ/หรือมารดาพร้อมกับทุนการศึกษา การใช้เงินทุนจากบิดาและ/หรือมารดาพร้อมกับการทำงานพิเศษ เป็นต้น

โดยผู้ใช้แหล่งเงินทุนจากภายในครอบครัวมีจำนวนมากถึงร้อยละ 81.58 ของตัวอย่างทั้งหมด สัดส่วนของผู้ที่ใช้แหล่งเงินทุนจากภายในครอบครัว ต่อ ผู้ที่ใช้แหล่งเงินทุนจากภายนอกครอบครัว ต่อ ผู้ที่ใช้แหล่งเงินทุนจากภายในและภายนอกครอบครัวประกอบกัน เท่ากับ 9.59 : 1.16 : 1

ความต้องการแหล่งเงินทุนแหล่งใหม่ จากการสำรวจ พบว่า มีผู้ต้องการแหล่งเงินทุนแหล่งใหม่จำนวน 117 ราย ในจำนวนนี้เป็นผู้ใช้แหล่งเงินทุนจากภายในครอบครัวจำนวนร้อยละ 72.64 ผู้ใช้แหล่งเงินทุนจากภายนอกครอบครัวร้อยละ 11.11 และผู้ใช้เงินทุนจากภายในและภายนอกครอบครัวประกอบกันร้อยละ 16.24 แต่เมื่อพิจารณาอัตราส่วนของผู้ที่มีความต้องการเงินทุนแหล่งใหม่ต่อจำนวนผู้ใช้เงินทุนในแต่ละประเภท พบว่า ผู้ที่ใช้เงินทุนจากแหล่งภายในและภายนอกครอบครัวประกอบกัน มีอัตราส่วนสูงที่สุด คือ ร้อยละ 44.18 อันดับรองลงมาคือ ผู้ที่ใช้เงินทุนจากแหล่งภายนอกครอบครัว คือ ร้อยละ 25.46 ส่วนผู้ใช้เงินทุนจากแหล่งภายในครอบครัว มีอัตราส่วนดังกล่าวน้อยที่สุด คือ ร้อยละ 20.63 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แม้นิสิตจะใช้เงินทุนจากแหล่งภายนอกครอบครัวเพื่อบรรเทาภาระด้านการเงินแล้ว แต่ยังคงไม่พอเพียง และต้องการเงินทุนจากแหล่งอื่น ๆ เพิ่มเติม นอกจากนี้ยังพบว่าแม้ผู้ใช้เงินทุนจากแหล่งภายในครอบครัวส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีระดับรายได้ของครอบครัวสูง แต่ในกลุ่มนี้ยังคงมีนิสิตที่ต้องการความช่วยเหลือด้านแหล่งเงินทุนอยู่จำนวนหนึ่ง

ส่วนสาเหตุสำคัญที่ทำให้มีความต้องการแหล่งเงินทุนแหล่งใหม่ คือ การที่แหล่งเงินทุนเดิมไม่เพียงพอ ส่วนแหล่งเงินทุนแหล่งใหม่ที่ต้องการ ได้แก่ ทุนการศึกษา และรายได้จากการทำงาน ตามลำดับ

ความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษา จากการศึกษา พบว่า มีผู้มีความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษาเพียง 63 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 12.47 ของตัวอย่างทั้งหมด โดยตัวอย่างจากคณะศิลปกรรมศาสตร์มีอัตราส่วนร้อยละของจำนวนนิสิตที่ต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษาต่อจำนวนตัวอย่างในคณะสูงสุด ในขณะที่คณะเภสัชศาสตร์ไม่พบผู้ที่มีความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษา เมื่อพิจารณาความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษาตามระดับการศึกษา พบว่า นิสิตในระดับบัณฑิตศึกษาจำนวนร้อยละ 18.42 ของจำนวนตัวอย่างในระดับการศึกษานี้มีความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษา ขณะที่ในระดับปริญญาตรี มีผู้ที่มีความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษาจำนวนร้อยละ 11.42 ของจำนวนตัวอย่างในระดับนี้ ส่วนความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษาเมื่อพิจารณาตามสาขาวิชา พบว่าสาขามนุษยศาสตร์มีอัตราส่วนร้อยละของผู้ที่มีความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษาต่อจำนวนตัวอย่างในสาขาสูงสุด คือร้อยละ 14.58 ในขณะที่สาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพมีอัตราส่วนนี้ต่ำที่สุด คือ ร้อยละ 11.90 อย่างไรก็ตาม อัตราส่วนดังกล่าวในทุกสาขาวิชามีค่าใกล้เคียงกัน ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ยังคงมีผู้ที่มีความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษาในทุกสาขาวิชา ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงสาขาใดสาขาหนึ่งเท่านั้น

ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษา ผลจากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษาด้วยแบบจำลองโลจิส พบว่า ตัวแปรรายได้รวมของครอบครัวและอัตราดอกเบี้ย เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษาในทิศทางตรงข้ามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่น 99% นั่นคือ เมื่อระดับรายได้รวมของครอบครัวหรืออัตราดอกเบี้ยลดลง จะมีผลให้ความน่าจะเป็นที่ตัวอย่างจะมีความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษาเพิ่มขึ้น ส่วนตัวแปรระยะเวลาปลอดหนี้เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษาในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่น 99% นั่นคือ เมื่อระยะเวลาปลอดหนี้ยาวนานขึ้น ความน่าจะเป็นที่ตัวอย่างจะมีความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษาจะสูงขึ้น ส่วนตัวแปรค่าใช้จ่ายนั้น เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษาในทิศทางเดียว

กันเช่นเดียวกับตัวแปรระยะเวลาปลอดหนี้ แต่สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงค่าความน่าจะเป็นที่ตัวอย่างจะมีความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่นเพียง 90% เท่านั้น สำหรับตัวแปรระยะเวลาในการชำระคืนนั้น จากสมมติฐาน ตัวแปรนี้เป็นตัวแปรที่คาดว่าจะมีผลต่อความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษาได้ทั้งในทิศทางเดียวกันและทิศทางตรงกันข้าม แต่จากผลการประมวลค่าสัมประสิทธิ์แสดงให้เห็นว่า ตัวแปรนี้มีผลต่อความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษาในทิศทางตรงกันข้าม ซึ่งหมายถึงการที่ผู้มีความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษาจะต้องการที่จะหลุดพ้นจากสภาพเป็นหนี้โดยเร็ว ดังนั้น จึงต้องการระยะเวลาในการผ่อนชำระคืนสั้น อย่างไรก็ตาม ตัวแปรนี้สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงค่าความน่าจะเป็นที่ตัวอย่างจะมีความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นเพียง 90%

การประมวลความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษา ผลของการใช้แบบจำลองซึ่งประกอบด้วยปัจจัยทางเศรษฐศาสตร์ประมวลความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษา พบว่า มูลค่าสินเชื่อเพื่อการศึกษาที่ต้องการคือ 12,183,471.78 บาท อย่างไรก็ตาม การใช้แบบจำลองดังกล่าวมีความผิดพลาดเกิดขึ้นร้อยละ 3.174 ดังนั้น จึงได้ทดลองใช้แบบจำลองซึ่งประกอบด้วยปัจจัยทางเศรษฐศาสตร์ร่วมกับปัจจัยทางสังคม ซึ่งพบว่า ผลการประมวลการดีขึ้นและไม่มีความผิดพลาด โดยมูลค่าสินเชื่อเพื่อการศึกษาที่ต้องการคือ 12,587,252.08 บาท

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ด้านความช่วยเหลือของมหาวิทยาลัย

ในปัจจุบัน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดตั้งโครงการกองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษาสำหรับนิสิตชั้น เพื่อเป็นการช่วยเหลือนิสิตในอีกรูปแบบหนึ่ง ผลการศึกษาที่ผ่านมา ชี้ให้เห็นว่าการเพิ่มศักยภาพในการบรรเทาปัญหาด้านการเงินของนิสิต สามารถกระทำได้โดยกำหนดอัตราดอกเบี้ยต่ำ และมีระยะเวลาปลอดหนี้ยาวนานจนกว่านิสิตจะจบการศึกษาและมีเงินเดือนสูงพอที่จะผ่อนชำระหนี้ ส่วนการกำหนดระยะเวลาในการผ่อนชำระคืนควรมีความยืดหยุ่นตามความสามารถในการชำระคืนของนิสิต นอกจากนี้การจัดเงื่อนไขด้านการใช้บุคคลหรือทรัพย์สินค้ำ

ประกัน น่าจะเป็นอีกปัจจัยหนึ่งซึ่งดึงดูดให้นิสิตที่มีปัญหาด้านการเงินมาใช้บริการ จากแนว
ทางข้างต้น โครงการดังกล่าวน่าจะเป็นความช่วยเหลืออีกรูปแบบหนึ่งซึ่งช่วยสร้างโอกาสในการ
ศึกษาระดับอุดมศึกษาของนิสิตที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี

อย่างไรก็ดี การใช้ความเป็นนิสิตและบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นหลักประกัน
แทนการใช้บุคคลหรือทรัพย์สินค้ำประกัน อาจจะเป็นสาเหตุของปัญหาหนี้สูญ ดังนั้น ในการ
บริหารกองทุนจำเป็นจะต้องมีระบบควบคุมไม่ให้มีหนี้สูญมากเกินไป ซึ่งสามารถกระทำได้โดยมี
การประสานงานกับกรมสรรพากร กระทรวงการคลัง ในการติดตามผู้กู้จากการเสียภาษีเงินได้
นอกจากนี้ ในกรณีที่แหล่งเงินทุนที่ใช้ในโครงการเป็นเงินทุนจากการบริจาคของภาคเอกชนและ
การใช้ดอกผลจากเงินฝากในโครงการ จะทำให้ความสามารถในการจัดสรรปริมาณเงินกู้มีจำนวน
ไม่คงที่ ตลอดจนผลตอบแทนที่ได้รับจากดอกเบี้ยมีค่าต่ำ อาจส่งผลให้เกิดปัญหาการขาดแคลน
เงินทุนหมุนเวียนในอนาคต จึงจำเป็นต้องมีระบบการบริหารกองทุนที่มีประสิทธิภาพสูง เพื่อให้
โครงการสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

นอกจากโครงการกองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษาสำหรับนิสิตแล้ว มหาวิทยาลัยควรจะ
จัดให้ความช่วยเหลืออื่น ๆ ดังนี้

1. มหาวิทยาลัยควรมีนโยบายช่วยเหลือนิสิตด้วยการจัดหางานพิเศษสำหรับนิสิต โดย
การจัดหางานซึ่งมีลักษณะที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ในเวลาที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการเรียน
เช่น การทำงานในห้องสมุด การสอนทบทวนวิชาเรียน หรือการช่วยงานของอาจารย์
2. มหาวิทยาลัยควรจัดสรรทุนการศึกษาให้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม จากการศึกษา
แหล่งเงินทุนที่ใช้ในปัจจุบันเมื่อจำแนกตามระดับรายได้ พบว่า นิสิตที่ได้รับทุนการศึกษาส่วนหนึ่ง
เป็นนิสิตที่ครอบครัวมีรายได้สูง ดังนั้น เกณฑ์ในการจัดสรรควรที่จะคำนึงถึงความจำเป็นของ
นิสิตด้วย
3. มหาวิทยาลัยควรจัดให้ความช่วยเหลือในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การจัดจำหน่าย
หนังสือและอุปกรณ์การศึกษาในราคาถูกลง

ด้านการส่งเสริมบริการสินเชื่อเพื่อการศึกษา

จะเห็นได้ว่า เท่าที่ผ่านมา ระบบบริการสินเชื่อเพื่อการศึกษาในประเทศไทยยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งพิจารณาได้จากผู้มาใช้บริการและปริมาณเงินที่ปล่อยกู้มีเพียงเล็กน้อย ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากโครงสร้างระบบการศึกษาของประเทศไทยแตกต่างกับของประเทศตะวันตก อัตราเรียนระดับอุดมศึกษาของไทยยังมีไม่มากนัก เมื่อเทียบกับในต่างประเทศ และเนื่องจากการศึกษาของไทย รัฐมีระบบการให้เงินอุดหนุน (Subsidy) การศึกษา ดังนั้นความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษาจึงยังมีไม่มากเท่าที่ควร

จากการศึกษา แม้จะพบว่ายังคงมีนิสิตที่ประสบปัญหาทางการเงิน และมีความต้องการแหล่งเงินทุนแหล่งใหม่ แต่แหล่งเงินทุนที่นิสิตเหล่านั้นต้องการ คือ ทุนการศึกษา และรายได้จากการทำงาน ส่วนผู้ที่มีความต้องการสินเชื่อเพื่อศึกษามีเพียงร้อยละ 12.47 เท่านั้น นอกจากนี้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยยังได้จัดตั้งโครงการกองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษาขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าโอกาสในการขยายตัวของบริการสินเชื่อเพื่อการศึกษาในเขตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีน้อยมาก อย่างไรก็ตาม หากธนาคารประสงค์ที่จะขยายบริการนี้ประเด็นที่ธนาคารควรจะต้องพิจารณามีดังนี้ คือ

1. ผลการศึกษา พบว่า นิสิตส่วนใหญ่ไม่ทราบมาก่อนว่ามีบริการสินเชื่อเพื่อการศึกษา โดยเฉพาะในกลุ่มนิสิตที่มีความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษา ซึ่งมีจำนวนมากถึงร้อยละ 47.62 ดังนั้น การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข่าวสารบริการดังกล่าวให้มากขึ้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม เนื่องจากบริการสินเชื่อเพื่อการศึกษาเป็นบริการที่ธนาคารไม่ได้รับผลตอบแทนมากนัก ธนาคารย่อมไม่สามารถลงทุนในสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีต้นทุนสูง ดังนั้นจึงสมควรที่จะใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่มีต้นทุนต่ำ แต่สามารถกระจายในหมู่นักศึกษาได้กว้างขวาง เช่น แผ่นพับ และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ และนำไปมอบให้สถาบันการศึกษา เพื่อเผยแพร่ให้แก่นักศึกษาต่อไป

2. จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า อัตราดอกเบี้ยเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษาในทิศทางตรงกันข้าม นั่นคือ หากสามารถปรับลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ลงจะทำให้ความต้องการสินเชื่อเพื่อศึกษามีมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยของธนาคารพาณิชย์ ไม่สามารถกระทำได้โดยอิสระ เนื่องจากจะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ ในขณะที่ระยะเวลาปลอดหนี้เป็นอีกปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการสินเชื่อเพื่อการ

ศึกษา โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน และธนาคารสามารถปรับเปลี่ยนได้โดยอิสระ ดังนั้น การปรับระยะเวลาปลอดหนี้ให้ยาวนานขึ้นกว่าที่ผ่านมา น่าจะเป็นแนวทางที่เป็นไปได้มากกว่า การปรับอัตราดอกเบี้ย นอกจากนี้การผ่อนปรนเงื่อนไขอื่น ๆ เช่น การใช้บุคคลหรือทรัพย์สิน ค้ำประกัน อาจเป็นอีกแนวทางหนึ่งซึ่งเอื้อต่อการขยายตัวของบริการสินเชื่อเพื่อการศึกษา

3. จากการสำรวจ พบว่า ความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษาไม่ได้จำกัดอยู่เพียง สาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง หรือเพียงระดับบัณฑิตศึกษาเท่านั้น ดังนั้น นอกจากหลักสูตรที่กำหนด ไว้ในปัจจุบันแล้ว ธนาคารควรจะพิจารณาหลักสูตรในสาขาวิชาอื่น ๆ เพิ่มเติม รวมทั้งการเปิด โอกาสให้ผู้เรียนในระดับอื่น ๆ ด้วย

4. จากการศึกษา พบว่า มีนิสิตจำนวนมากที่ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีนัก แต่ไม่ต้องการกู้เงินมาศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากไม่ต้องการมีหนี้สะสม ดังนั้น สถาบันการศึกษา ธนาคาร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจะร่วมมือกันในการสร้างทัศนคติที่เหมาะสมแก่นิสิตที่มี ปัญหาทางการเงิน โดยชี้ให้เห็นว่า อัตราผลตอบแทนที่จะได้รับเมื่อจบการศึกษานั้นมีค่ามากกว่า ต้นทุนที่นิสิตจะต้องเสียไป หากใช้บริการสินเชื่อเพื่อการศึกษา

นอกจากนี้ ธนาคารควรจะมีการประเมินผลการจัดบริการสินเชื่อเพื่อการศึกษา เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขปรับปรุงที่เหมาะสมต่อไป

ประเด็นที่น่าจะพิจารณาต่อไปก็คือ การจัดตั้งโครงการกองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษา สำหรับนิสิต จะส่งผลกระทบต่อบริการสินเชื่อเพื่อการศึกษาของธนาคารหรือไม่ จากผลการศึกษา ทำให้คาดว่า โครงการดังกล่าวจะไม่ส่งผลกระทบต่อธนาคารมากนัก ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุ 3 ประการ คือ

1. สินเชื่อเพื่อการศึกษาไม่ใช่ว่าบริการหลักของธนาคาร ในแต่ละปีมีปริมาณเงินไม่มากนัก
2. ในระยะเวลาที่ผ่านมา กลุ่มลูกค้าเป้าหมายของธนาคาร ไม่ใช่ นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. บริการสินเชื่อเพื่อการศึกษา เป็นบริการที่ธนาคารไม่ได้มุ่งหวังผลกำไร หากแต่เป็นบริการเพื่อช่วยเหลือสังคม

ข้อจำกัดในการศึกษา

1. ผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้เป็นผลการวิเคราะห์ด้วยตัวอย่างนิสิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2537 มีใช้นิสิต นักศึกษาในระดับอุดมศึกษาทั้งหมด ดังนั้นการจะนำผลการศึกษารั้งนี้ไปใช้ในพื้นที่การศึกษาคอื่น ๆ ที่มีภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่าง จะต้องกระทำด้วยความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ความแตกต่างในเรื่องของเวลาอาจมีผลต่อพฤติกรรมของนิสิตและปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษา ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาด้วย

2. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษา เมื่อพิจารณาเป็นรายคณะให้ผลที่ไม่ชัดเจนเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะจำนวนตัวอย่างที่ใช้ในแต่ละคณะมีไม่มากนัก เนื่องจากข้อจำกัดในด้านงบประมาณและเวลาที่ใช้ในการศึกษา ถ้าเพิ่มขนาดของตัวอย่างให้มากขึ้น จะทำให้ผลการศึกษาเป็นที่น่าพอใจกว่านี้

3. การแบ่งกลุ่มอาชีพ และสาขาการทำงานของบิดา อาจคลาดเคลื่อนจากความ เป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากการใช้คำถามปลายเปิด ดังนั้น ความถูกต้องของอาชีพ และสาขาการทำงาน จะขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของคำตอบและดุลยพินิจของผู้ศึกษา

4. ผลการประมาณความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษา อาจคลาดเคลื่อน เนื่องจากข้อกำหนดที่ให้จัดผู้ที่มีค่า DSTL มากกว่า 0.5 เป็นผู้ที่มีความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษา เมื่อข้อกำหนดดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไป จะส่งผลให้ความผิดพลาดของการใช้แบบจำลองประมาณการ จำนวนผู้ที่มีความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษา และปริมาณสินเชื่อเพื่อการศึกษาที่ต้องการเปลี่ยนแปลงไปด้วย

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษาด้วยแบบจำลองโลจิสต์ ชี้ให้เห็นว่า อัตราดอกเบี้ย ระยะเวลาปลอดหนี้ และระยะเวลาในการผ่อนชำระคืน ล้วนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษา ดังนั้น จึงควรทำการศึกษาเพิ่มเติมว่า อัตราดอกเบี้ย ระยะเวลาปลอดหนี้ และระยะเวลาในการผ่อนชำระคืน ที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร เพื่อเป็นประโยชน์ในการวางแผนนโยบายการใช้บริการสินเชื่อเพื่อการศึกษาต่อไป

2. กองทุนสวัสดิการเงินยืมเพื่อการศึกษาสำหรับนิสิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นนโยบายความช่วยเหลือนิสิตในรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเพิ่งเริ่มมีการจัดตั้งขึ้น ดังนั้น จึงสมควรที่จะมีการประเมินผลโครงการ ทั้งในด้านประสิทธิผลและประสิทธิภาพ เมื่อดำเนินการไประยะหนึ่งแล้ว

3. การวิเคราะห์แหล่งเงินทุนสำหรับนิสิต ความต้องการแหล่งเงินทุนแหล่งใหม่ ตลอดจนการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการสินเชื่อเพื่อการศึกษา และการประมาณการความต้องการในการศึกษาครั้งนี้ เป็นเพียงการศึกษาในเขตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งไม่สามารถแสดงให้เห็นถึงภาพรวมของนิสิต นักศึกษาในระดับอุดมศึกษาทั้งหมด จึงสมควรที่จะทำการศึกษาในเขตการศึกษาอื่น ๆ ตลอดจนการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสถานอุดมศึกษาของรัฐและเอกชน รวมทั้งในสถาบันการศึกษาประเภทอื่น ๆ เช่น สถาบันราชภัฏ สถาบันราชมนคล เป็นต้น